



## ІСТИНА, РЕАЛІЗМ, РЕЛЯТИВІЗМ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК І ВЗАЄМНА ВИЗНАЧАЛЬНІСТЬ

*Анна Лактіонова*, доктор філософських наук, доцент, професор кафедри теоретичної і практичної філософії, філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Україна)  
<https://orcid.org/0000-0001-8236-7217>,  
e-mail: [laktionovaanna@yahoo.com](mailto:laktionovaanna@yahoo.com)

Отримано: 13.05.2021

Ухвалено до друку: 31.05.2021

Опубліковано: 21.06.2021

Лактіонова А. (2021). Істина, реалізм, релятивізм: взаємозв'язок і взаємна визначальність. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія*, 2(5), 29-36. <https://doi.org/10.17721/2523-4064.2021/5-3/8>

### Анотація

В сучасній англомовній філософії проблематика істини, реалізму, релятивізму виявляється актуальною і взаємопов'язаною, що засвідчує про взаємну доповнювальність і взаємну визначальність метафізики і епістемології, а також методології філософських досліджень. В статті порівняльно аналізуються відповідні погляди трьох провідних філософів сьогодення Пола Богос'яна, Кріспіна Райта, Джейсі Біла.

В аналізованих статтях розглядається буденний погляд (*ordinary view*) на диспут про схильності (*dispute of inclinations*) в порівняльній з іншими можливими інтерпретаціями перспективі. Наприклад, одній особі подобається тушкований ревінь, а другій – ні. Це випадок справжньої незгоди: кожна особа підтримує погляд, який друга особа заперечує.

Таку незgodу Райт називає диспут про схильності, а буденний погляд на диспут про схильності залучає: справді несумірні ставлення (суперечність (*contradiction*)); те, що жодна з сторін не має помилятися (безпомилковість (*faultlessness*)); кожна особа раціонально підтримує власний погляд попри очевидну нерозв'язну незgodу (*sustainability* (стійкість)).

Згідно з Богос'яном настанова релятивізму залучає три складові: метафізичну – заперечення «абсолютних» фактів певного типу (з певної дослідницької сфери), на користь відносних; рекомендаційну – дозвіл приймати тільки слушні відносні пропозиції; обмежувальну – щодо значень, які дозволяють неочікувані параметри, що релятивізують.

Біл відстоює «погляд полярності» (*Polarity View*) і плідно застосовує його для аналізу буденного погляду. В моделюванні даного погляду залучаються концепти справджувачів (*truthmakers*), позитивної і негативної полярності, атомарні факти і ситуаційна семантика; а формальна розбудова і філософське роз'яснення збігаються.

Кожен з авторів захищає реалізм і кореспондентне розуміння істини (а саме про істину як стосуюнок відповідності пропозицій фактам), а також виступає проти релятивізму. Разом з тим, релятивізм виявляється неминучою (принаймні імпліцитно притаманною всім трьом авторам) тенденцією, що засвідчує про принаймні контекстуальну (Богос'ян) відносність не-когнітивних концептів чи компетентностей (Райт); функціональної фіксації фактів при їх застосуванні (Біл).

**Ключові слова:** істина, реалізм, релятивізм, Пол Богос'ян, Кріспін Райт, Джейсі Біл.

### Вступ

Тема істини і реалізму є провідною в широких розуміннях і застосуваннях в сучасній філософії. Спеціальні інтерпретації вона отримує в англомовній філософії сьогодення, що уходить корінням в



аналітичну філософію ХХ століття. Принциповим викликом щодо істини, істиннісних оцінок був і залишається релятивізм, як загальна чи спеціальна тенденція, що має різні форми. Релятивізм – про відносність істини. Найбільш розповсюдженим підходом до розуміння істини залишається кореспондентний (істина як відповідність реальності). Якщо ж стосунок кореспондентності (відповідності) виявляється релятивним, під перепитування підпадає сама реальність (в її абсолютних статусах). Це актуалізує різноманітні варіанти анти-реалізму. Анти-реалізм виявляється більш виправданим: йдеться не про заперечення «реальності» світу, а про невиправданість покладань на доступність «справжньої» реальності як такої для людського пізнання (йдеться не про те, що реальність недоступна, а про те, що в нас переважно не має повноважень стверджувати, що вона є доступною). Останнє відповідає загальним скептичним настановам, що позитивно притаманні модерному розумінню (наукового) пізнання.

Дана стаття – про релятивізм, істину, реалізм – як ці тенденції і концепти можна в чинний спосіб розуміти, суміряти, формалізувати.

### Джерела

Основну джерельну базу даного дослідження складають три статті трьох провідних філософів сьогодення – Пола Богос'яна (Paul Boghossian), Кріспіна Райта (Crispin Wright), Джейсі Біла (JC Beall). Всі вони вийшли друком в збірці «Істина і реалізм» за загальною редакцією П. Грінуха (P. Greenough) і М. П. Линча (M. P. Lynch) в 2006 році (Greenough, Lynch 2006). Дана збірка є колекцією розвідок, представлених на конференції з відповідною назвою («Істина і реалізм») 17-20 червня 2004 року в університеті Сент-Ендрю, Шотландія. З тих пір пройшло 17 років, протягом яких проблематика навколо проблеми істини і такого неоднозначно зрозумілого напрямку як реалізм, продовжувала бути провідною в різноманітних філософських дослідженнях, в т. ч. в творах обраних для цієї статті авторів.

В 2020 році, на тлі епідемії корона-вірусу, за ініціативою провідних філософських наукових установ і авторів зі всього світу, був організований Віртуальний міжнародний консорціум з досліджень істини (Virtual International Consortium for Truth Research). Центром даного проекту став Гуманітарний інститут Університету Коннектикуту (University of Connecticut Humanities Institute). В 2020 році в липні – серпні відбулася конференція «Truth 20 | 20», в 2021 році в липні – наступна конференція – «Truth 20 | 21». Окрім цього кожного місяця, а інколи і частіше, відбуваються віртуальні зустрічі, на яких запрошені філософи викладають свої погляди, результати своїх досліджень, що їх охоче обговорюють інші спеціально запрошені (організаторами) учасники (відповідно специфіці обговорюваної тематики), а також всі бажаючі, зареєстровані у віртуальному консорціумі, присутні на доповідях. Більшість подій є безкоштовно доступною в запису в Інтернеті.

Своєрідним девізом діяльності даного консорціуму є фраза «Майбутнє істини», він пов'язаний з такими питаннями, як: чи є у проблеми істини майбутнє, яке воно? Зазначені питання – не про надлишковість істини, як про це на початку ХХ століття писав Ф. Рамсей (Ramsey 1931), не про те, що цей концепт є зайвим, не стільки про те, як утримуватися від застосування цього концепту, скільки про те як саме і в яких контекстах його застосовувати. Ілюстраціями зазначеного розуміння можуть стати наступні деталі: в минулому році на конференції «Truth 20 | 20» провідною тематикою була «метафізика істини», що відбиває специфічну трансформацію досліджень про істину останніх десятиліть. Адже з 70-х років ХХ століття метафізика активно повертається в центральні дослідження в аналітичній традиції. В стосунку до проблеми істини це обертається тим, що вона поступово переставала мати вузький епістемологічний характер (що часто виливалося в формальне розуміння і аналіз). Сьогодні в англійській філософії зіставляти такі, в моєму розумінні, все ж концепти, а не категорії чи, навіть, сутності, як «істина» і «буття» є нормальним і не викликає здивувань. Все зазначене сприяє тому, що кореспондентне розуміння істини залишається найрозповсюдженішим; популярною стає тема справджувачів (truth-makers). Разом з тим величезні надбання аналітичної філософії мови, формальної і неформальної логіки забезпечують дослідників формально-технічним апаратом досліджень про істину. Окрім метафізичного контексту, на конференції в цьому році, були актуалізовані соціальні, політичні і т. п. контексти застосування проблеми істини; згадувалася тема пост-істини (чи пост-правди).



Автори статей, обраних для даного дослідження, приймали активну участь в згаданих подіях. Їх погляди, викладені в аналізованих тут статтях сімнадцятирічної давнини, продовжують відстоюватися ними і мають багато власних прибічників, а також критиків, дискусія між ними триває. Спеціально скажемо про кожного з них декілька слів.

Кріспін Райт – один із геніїв англomовної філософії сьогодення, вийшов на світову філософську арену в 80-ті роки ХХ ст., займався аналітичною філософією, а саме логікою і метафізикою, філософією мови, епістемологією і т. ін. Тема істини і реалізму – провідна в його дослідженнях від початку і дотепер. В даний час він заслужений професор філософії в Нью-Йоркському університеті, в Університеті Стерлінга. Раніше він викладав в Оксфорді, Колумбії, Мічигані, Принстоні, Сент-Ендрю. Повний «послужний список» професора Райта завеликий, отже, окрім згаданого, зазначимо, що він заснував дослідницький центр Arché, керував Північним інститутом філософії (Велика Британія). Його стаття називається «Інтуїціонізм, реалізм, релятивізм і ревінь (Intuitionism, Realism, Relativism and Rhubarb)» (Greenough, Lynch 2006: 38-60).

Пол Богос'ян, відомий з 80-х років ХХ століття, провідний філософ сьогодення. Його філософські інтереси пов'язані з аналітичною філософією, епістемологією, естетикою, такими темами, як релятивізм, апріорі, знання про себе, проблема слідування правилу і ін. Він займає посади: срібний професор філософії на факультеті філософії Нью-Йоркського університету (Silver Professor of Philosophy at NYU's Philosophy Department) та заслужений професор-дослідник Бірмінгемського університету у Великобританії (Distinguished Research Professor at the University of Birmingham in the UK), директор Нью-Йоркського інституту філософії та директор Глобального інституту просунутих досліджень Нью-Йоркського університету (Director of NYU's Global Institute for Advanced Study). Його стаття називається «Що таке релятивізм? (What is Relativism?)» (Greenough, Lynch 2006: 13-37).

Професор Джейсі Біл є провідним логіком сьогодення, а саме спеціалістом з неklasичної логіки, філософії логіки, філософської логіки, філософії мови. Останні роки він працює в університеті Нотр-Дам (США). Його стаття називається «Моделюючи 'буденний погляд' (Modelling the 'Ordinary View')» (Greenough, Lynch 2006: 61-74).

Особливістю головних джерел для даної статті, трьох згаданих статей відповідних авторів, варто зазначити специфіку мови викладення. Останніми десятиліттями в академічних текстах з філософії провідних авторів залучається повсякденна неіормальна мова, незвичні прикметники, вирази, способи вираження думок і т. п. Наприклад, *garbative* (той, що варто відкинути), *garbant* (неконтрольований), *squarely* (прямо), *cash out* (перевести в готівку), *robust* (міцний) і ін.

## Методологія

Основні результати дослідження були отримані на матеріалах англomовної філософії сьогодення і аналітичної традиції філософії ХХ століття, а отже завдяки методам аналізу, логічної реконструкції: наводилися окремі проблеми і інтерпретації вибраних авторів (як це є методологічно усталеним в аналітичній традиції сучасної філософії) задля їх плідної рецепції. Іншою важливою методологічною засадою в даному дослідженні став герменевтичний метод, в якості загальної герменевтичної настанови для аналізу в якості розуміння (оновлення і поглиблення розуміння) проблемних тем і предметів філософського аналізу. Герменевтичне коло для розуміння супроводжувального характеру стосунку між концептами виявляється наріжним методологічним засобом для їх не протиставлення, а розгляду із власної середини їх взаємного доповнення.

На окремих етапах дослідження було залучено історичний, компаративний, конструктивістський, трансцендентальний методи, а також метод моделювання, контекстуалізації, аналогії і синтезу, формалізації.

Богос'ян в статті «Що таке релятивізм?» (Greenough, Lynch 2006: 13-37) наполягає, що релятивізм можливий в різних видах, йдеться про відносність щодо різних дослідницьких предметів. Наприклад, релятивізм щодо нормативності (і в стосунку до дозволів (*norms of permission*) і в стосунку до вимог (*norms of requirement*)), зокрема, моральності Г. Гармена (Harman, Thomson 1996); епістемічного обґрунтування Р. Рорті (Rorty 2018); суджень смаку Райта (Greenough, Lynch 2006: 38-60). Він узагальнює, що релятивізм стосовно певної дослідницької сфери означає, що визначення істини в ній залучає

неочікуваний стосунок до певного параметру (про це див. Greenough, Lynch 2006: 13) і пропонує критичну розробку відповідної моделі «неочікуваної відносності».

Пропозиція, виражена певним реченням варіюється як функція контексту, в якому вона вживається; функція, що контекстуально забезпечує каркас для реферування (точку відліку, опорну точку, референтну точку). Наприклад, кожного разу, коли ми кажемо «А зліва від В», нам йдеться про «А зліва від В відносно референтної точки F». Реферуємо ми зазвичай до фактів; згідно з запропонованою моделлю, всі факти – відносні. Згідно з кореспондентною теорією істини (в узагальненому варіанті) чи є пропозиція істинна визначається відповідним (кореспондентним) фактом; останній, згідно з моделлю Богос'яна виявляється в неочікуваний спосіб відносним. Значенням (референтом) речення, змістом якого є пропозиція, є факт, що виявляється відносним в неочікуваний спосіб. Отже, саме пропозиція реферує в неочікувано відносний, стосовно певного від початку неочевидного параметру, спосіб. Автор заперечує, що відносними є умови істинності (truth-conditions): «Чи можемо ми справді встановити, що хоча речення «Р» виражає Р, його умова істинності не є тільки-но дисквотажною умовою Р, а, скоріше, відносною умовою: Р відносно до F?» (Greenough, Lynch 2006: 17). Можна безпосередньо аналізувати значення, а не умови істинності пропозиції. І такий крок не стане суперечним щодо Принципу милосердя (Principle of Charity), до якого Богос'ян ставиться скептично, а також щодо Принципу гуманності (Principle of Humanity): «ми можемо помилятися в своїх інтерпретаціях інших людей, за умови, що ці помилки можна раціонально пояснити» (Greenough, Lynch 2006: 18). Обидва принципи застосовні і до умов істинності і до значень пропозицій.

Якщо наведені міркування правильні, Богос'ян стверджує, що релятивізм, в стосунку до певної сфери, і як наполягання, що пропозиції в цій сфері неочікувано відносні, і як наполягання, що хоча пропозиції не є відносними, відносними є умови істинності, є непереконливим (implausible). Це пов'язано з тим, що навіть адекватно сформульований релятивізм щодо певної дослідницької сфери, важко (незрозуміло як) застосовувати до змістів речень цієї сфери. Адже змісти реферують до фактів, навіть якщо це «псевдо-факти», відносні (релятивні) факти (адже відносність факту є самоспростовною, факт за визначенням не може бути відносним). Тобто, навіть якщо нам не є доступними факти (у власному сенсі, а не релятивні факти), ми покладаємося на те, що вони, попри недоступність нам, існують об'єктивно.

Коректно сформульований релятивізм, в якості неочікуваної відносності, щодо певної дослідницької сфери, не може стосуватися змістів речень цієї сфери, а мав би стосуватися фактів, до яких ці речення реферують. Тобто релятивізм поставав би засобом, що коригує (уточнює, виправляє) факти; тоді факти мали б бути релятивними (відносними). Більше того, можна було б обирати (відповідно власній зацікавленості) референтну точку, стосовно якої формулювати релятивний факт.

В такий спосіб, настанова релятивізму залучає три складові: метафізичну – заперечення «абсолютних» фактів певного типу (з певної дослідницької сфери), на користь відносних; рекомендаційну – дозвіл приймати тільки слушні відносні пропозиції; обмежувальну – щодо значень, які дозволяють неочікувані параметри, що релятивізують (про це див. Greenough, Lynch 2006: 20). Попередні міркування видаються Богос'яну достатніми задля відкидання так зрозумілого релятивізму; в т. ч. це стосується релятивізму про факти; морального релятивізму; моральних кодів, в т. ч. як імперативів, в якості пропозицій; фікціоналізму; завершеного (completion) релятивізму.

Райт в статті «Інтуїціонізм, реалізм, релятивізм і ревінь» (Greenough, Lynch 2006: 38-60) пропонує мисленнєвий експеримент, чи, скоріше, ситуацію, суть якої можна описати наступним чином. Одній особі подобається тушкований ревінь, а другій – ні. Це випадок справжньої незгоди (disagreement): кожна особа підтримує погляд, який друга особа заперечує (про це див. Greenough, Lynch 2006: 38). Така незгода стосується не фактів, а смаків; начебто ніхто не помиляється, і тут варто *згодитися про незгоду*. Таку незгоду Райт називає диспут про схильності (dispute of inclinations), а буденний погляд (Ordinary View) на диспут про схильності залучає: справді несумірні ставлення (суперечність (contradiction)); те, що жодна з сторін не має помилятися (безпомилковість (faultlessness)); кожна особа раціонально підтримує власний погляд попри очевидну нерозв'язну незгоду (стійкість (sustainability)) (про це див. Greenough, Lynch 2006: 38). Райт перепитує про когерентність одночасного залучення зазначених трьох компонентів в буденний погляд на диспут про схильності, а альтернативні чотири погляди



виявляються такими, які варто відкинути (rebarbative) або такими, що не можна зрозуміти (misconceived). Тобто, незгода в описаній ситуації – відсутня.

Перший з них – неконтрольований (rampant) реалізм (аналогічний епістемічній концепції неясності (vagueness)): мають існувати факти, які хтось, з двох залучених в диспут не знає чи не враховує. Ревінь має бути смачним або ні, отже один з двох помиляється, навіть якщо не можливо визначити хто саме. Другий – більш поміркований реалізм: факти можна конструювати залежно від контекстів. Наприклад, вирішувати чи є смачним ревінь мають певні освічені спеціалісти. Третій – експресивізм – кожна з двох позицій *виражає* відчуття насолоди чи огиди, які відчувають двоє з залучених. Згідно з наступним поглядом дійсні конфліктні позиції мають безпосереднє місце, проте їх змісти – не несумірні, а, наприклад, просто відповідають різним вихідним стандартам чи т. п. У всіх чотирьох наведених альтернативних поглядах на диспут про схильності, а також в інших можливих контекстуалістських варіантах інтерпретацій, особливості буденного погляду (суперечність, безпомилковість, стійкість) не підтримуються. Тобто, буденний погляд перевершує їх всі, проте, на думку Райта, можна показати, що незгода в диспуті про схильності відсутня, тобто спростувати диспут як такий. Залишається питання – чи йдеться йому аби показати сумірність двох позицій з диспуту? Так, адже одна з них має бути хибною.

По-перше, диспут про схильності можна представити в формі простої дедукції (про це див. Greenough, Lynch 2006: 40-42). Тоді, кожна з двох позицій припускається, і цим тягнеться помилковість іншої. Суперечність виключає безпомилковість: один з учасників має помилятися. Тоді і елемент стійкості не витримується. Отже, всі три елементи буденного погляду не підтримуються. Буденний погляд на диспут про схильності – про можливість справжньої безпомилкової незгоди між двома бездоганно раціональними конфліктними позиціями – є рівнозначним релятивізму, а саме ідеї про те, що істинність залучених в диспут позицій залежить від, є відносною, релятивною контекстові, різним стандартам і т. п. Ця ідея і генерує можливість чинної незгоди в розглядуваній ситуації. Райт наполягає, що релятивізм як такий є теоретичним намаганням підтримати узгодженими елементи буденного погляду, з яким, на його думку, не варто погоджуватися. Релятивізм не є шляхом для розв'язання ситуації незгоди, а тенденцією, що невинувато дозволяє поєднувати різні позиції (які є суперечними, безпомилковими, стійкими).

Райт далі (про це див. Greenough, Lynch 2006: 42-52) розглядає різні варіанти інтуїтивістських інтерпретацій диспуту про схильності; він залучає математичний інтуїтивізм, принцип бівалентності, конструктивізм, в т. ч. всі ці настанови в порівняльній з дедукцією перспективі, застосовує різні засоби формалізації. Знов, суперечність, безпомилковість і стійкість виявляються такими, що не підтримуються, тим більше одночасно.

Стосовно релятивізму, Райт наполягає, що справжній релятивізм є релятивізмом саме про істину. Релятивність істини є найбільшою небезпекою, всі інші варіанти релятивізму можуть впливати з неї, в т. ч. релятивність умов істинності. Йдеться в першу чергу про кореспондентні розуміння істини, проте і когерентним, і дефляційним розумінням зазначене також пасує. Кореспондентне розуміння істини можна узагальнити як стосунок між носієм істини (truth-bearer) – тим, чому приписується істинність, і справдзувачем (truth-maker) – тим, завдяки чому носієві приписується саме таке значення істинності. І Райту, і Богос'яну йдеться про пропозиції як носії істини, і про факти як справдзувачі.

В кінці Райт розглядає твердження, адже стверджувальність (assertibility) видається релятивним концептом. Разом з тим стверджувати варто тільки істинні пропозиції. Райт бере концепт суперстверджувальності (superassertibility) – наявні *буденні* твердження в якості доступної інформації. Вони залишаються такими незалежно від будь-яких додатків і вдосконалень, в цьому сенсі вони ідеальні. Тоді їх істинність не збігається з їх ствердженням чи прийняттям, а з тим, аби їх ствердження тривало попри нескінченні додавання інформації і вдосконалення. Наявність такої ідеальної стверджувальності була б випадком, коли суперечність, безпомилковість і стійкість могли б одночасно підтримуватися, тобто початкова ситуація мала б місце, і її інтерпретація в якості буденного погляду на диспут про схильності була б чинною. Проте в такому випадку йшлося би і справді про смаки як не-когнітивні концепти, чи навіть компетентності, які залишаються поза науковим дискурсом і поза дискурсом наукоподібної філософії (якою завжди була аналітична, і переважно залишається англомова філософія сьогодення).

Біл в статті «Моделюючи 'буденний погляд'» (Greenough, Lynch 2006: 61-74) критично розглядає інтерпретації Райта про буденний погляд на диспут про схильності. Запропонована Райтом ситуація



про смачність ревеня, на думку Біла, є очевидним диспутом, в який залучається релятивність параметрів оцінювання «бути смачним». Біл пропонує вводити функцію смаку (пор. з функцією контексту Богос'яна), застосування якої буде визначати оцінку (смачний чи несмачний ревінь чи інший продукт чи страва і т. п.). Простий релятивізм смакових функцій забезпечує умови прийнятності чи стверджувальності (assertibility conditions) на основі оціненої інформації (а Райту також йшлося про стверджувальність і супер-стверджувальність). Отже, на думку Біла, релятивізм смакової функції є слухним підходом для аналізу диспуту про схильності, чи смаки.

Основною підставою, що змушує Райта не погодитися з таким розумінням, є перепитування-виклик: якщо ревінь є смачним для особи А, то чому іншій особі В він не смакує, не подобається? Таке питання виявляє некомпетентність В, його неспроможність розпізнати прихований параметр (пор. з неочевидним параметр Богос'яна) для оцінювання, який є доступним для А (чи навпаки – некомпетентність А і розпізнавання прихованого параметру з боку В). Біл не погоджується: дане перепитування не про некомпетентність, а про обмежений сенс термінів, що залучаються, вони є відносними від смаків.

Отже, Райт пробує викласти буденний погляд когерентним чином в параметричний (релятивістський) і непараметричний спосіб, так аби заблокувати інтерпретацію на основі простої дедукції (аби суперечність і безпомилковість, а також стійкість могли підтримуватися, в т. ч. одночасно), що гарантує валідність аргументації. Свої розуміння Райта Біл унаочнює більш і менш строгими логічними формалізаціями.

Інтуїціоністські розуміння є непараметричними підходами. В диспуті про схильності для жодної із залучених сторін хибність (чи неістинність) думки іншого не є засвідченою (warrant). Проте, релятивізм відсутній. Йдеться про пояснення безпомилковості диспутантів завдяки відсутності фактів, які засвідчували б про помилки (mistake-makers). Отже, прислів'я «про смаки не сперечаються» – втілюється в даній ситуації.

Біл залучає в інтерпретацію диспуту про схильності параконсистентні підходи. Адже когерентність (узгодженість) не означає послідовність (consistency), наявність когерентності не виключає нетривіальну непослідовність. Параконсистентні підходи можуть бути сильними і слабкими. В сильних йдеться про справжню можливість непослідовностей: можуть одночасно існувати істини і їх заперечення (переважно діалектичні підходи, де і істина, і її заперечення одночасно приймаються). Слабкі підходи є засобами моделювання окремих сфер дискурсів, такі моделі не є насправді актуально можливими.

Райт моделює буденний погляд, отже, слабкі параконсистентні підходи можна застосувати. Наприклад, проста параконсистентна семантика, логіка парадоксів Пріста (Priest 1979) забезпечують плідну формальну інтерпретацію табличним методом, проста дедукція блокується, проте цього, на думку Біла, замало задля розуміння. Задля розуміння потрібне філософське роз'яснення про те, наскільки буденний погляд може бути когерентно сформульований і підтримуватися параконсистентними формалізаціями.

Біл звертається і до діалектики, і до аналетеїчної інтерпретації. Якщо переконання обох залучених в диспут про схильності осіб є істинними, то факти, які засвідчували б про їх помилковість (mistake-makers) відсутні. Тобто, вони принаймні не хибні, вільні від фактів, які засвідчували б про помилки (mistake-maker-free).

Якщо ж говорити про релятивізм щодо пропозиціональної істинності, то варто прийняти плюралізм про істину: не зводити аналіз істини тільки до кореспондентської інтерпретації. Наприклад, Райт пропонує концепт супер-стверджувальності. На думку Біла, концепт супер-стверджувальність (справжній релятивізм) Райта просто заміняє простий релятивізм функції смаку, а параметр «смачний» заміняє параметр «істинний», і «істинний» розуміється як виключно кореспондентний. Біл прагне досягти релятивізм щодо пропозиціональної кореспондентської істини в контексті буденного погляду (всіх його трьох складових).

Біл відстоює «погляд полярності» (Polarity View). В цьому погляді приймаються концепти справджувачів (truthmakers), позитивної і негативної полярності. В моделювання даного погляду залучаються атомарні факти і ситуаційна семантика. Формальна розбудова і філософське роз'яснення збігаються: істина полягає в кореспондентності з справджувачами, тобто позитивними і негативними фа-



ктами, станами світу (states of the world). Всі факти виявляються абсолютно зафіксованими, адже полярності фіксуються незалежно від нас (в ідеальному смислі).

Далі, Біл пропонує говорити про релятивно позитивні і релятивно негативні стани світу. Йдеться про релятивність станів, які справджують (make true) переконання (відповідні пропозиції) кожної з сторін в диспуті про схильності; а саме про релятивність станів від, наприклад, функції смаку, чи якоїсь іншої функції, що приписує позитивну чи негативну полярність станові. Так, в буденному погляді приймається клас станів світу, відповідних вимогам схильностей залучених в диспут осіб, полярність цих станів релятивна функціям смаків. Якими саме мають бути полярності – не визначається поза контекстом, тому Біл каже про «мапу полярності» і формалізує її (про це див. Greenough, Lynch 2006: 71-72). В контексті ситуації зі смаками, функція смаку визначає абсолютно позитивні і абсолютно негативні факти. В «неконтрольованому реалізмі» Райта мапа полярності в термінах фактів не приймається, а в «буденному погляді» приймається.

В інтерпретації Біла факти як такі є нейтральними (не позитивними і не негативними), вони фіксуються на основі функції як абсолютно позитивні чи негативні в контексті її чинності, актуального застосування.

### Дискусія та висновки

В такий спосіб, буденний погляд на диспут про схильності виявляється таким, що йому притаманний релятивізм. Всі три автори, Райт, Богос'ян, Біл, виступають проти прийнятності релятивізму, моделюючи його в дещо відмінні способи.

При цьому Богос'ян заперечує навіть можливість коректного формулювання настанови релятивізму. На його думку, до нього завжди залучався б певний параметр, а в кінцевому рахунку йшлося б завжди про відносність фактів, що є суперечливим. Райт припускає релятивність буденного погляду на диспут про схильності, виокремлює три притаманні йому ознаки (суперечність, безпомилковість і стійкість); розглядає інші погляди щодо розуміння такого диспуту; демонструє, що справжній релятивізм – завжди про істину, при цьому йдеться про кореспондентне розуміння істини; пропонує концепт супер-стверджувальності. Він заперечує релятивізм, проте смаки як не-когнітивні концепти, чи навіть компетентності залишаються відносними. Окрім того, цікаво, що Райт від початку вводить контекст згоди / незгоди (agreement / disagreement), що є окремою провідною темою сучасної філософії, що виявляється органічно актуальною основній аналізованій проблематиці. Біл критично переосмислює погляди Райта, а також, імпліцитно, Богос'яна; пропонує власну інтерпретацію на основі «погляду полярності»; доходить висновку, що буденний погляд можна аналізувати засобами погляду полярності, а диспут про схильності варто припускати релятивним.

Отже, варто наголосити, що заперечення релятивізму часто пов'язані з прагненням захистити реалізм і не допустити анти-реалізм, кореспондентне розуміння пропозиційної істини. Буденний погляд припускає релятивізм. Диспут про схильності є плідною ілюстрацією зазначених тенденцій. Релятивізм виявляється підставою на користь анти-реалізму, що є більш виправданою порівняно з реалізмом настановою. Релятивізм становить загрозу як само-спростовна тенденція, якщо йдеться про абсолютний релятивізм. Проте, за визначенням, релятивізм не може бути абсолютним, а є релятивним, отже не є загрозливим, тим більше, що контекстуалізм є неминучою складовою сучасних філософських аналізів.

Стосовно проблеми істини, більш виваженим ніж кореспондентне видається дефляційне розуміння істини (зокрема мінімалізм Пола Горвіча). Ці розуміння є сумірними, проте в дефляційному розумінні носіями істини є речення, а не пропозиції, потреба в спавдживачах відсутня, адже процедура дисквотації речення в схемі еквівалентності («р» є істинним якщо і тільки якщо р) виявляється достатньою задля формальної оцінки на істинність. Істина розуміється як властивість речень, а не стосунок відповідності між пропозиціями і фактами.

В такий спосіб сучасні розробки про істину, реалізм, релятивізм виявляються взаємно доповнювальними і взаємно визначальними. Це засвідчує про взаємну доповнювальність і взаємну визначальність метафізики і епістемології, а також методологій філософських досліджень.



## References

- Greenough, P.; Lynch, M. P. (2006) *Truth and Realism*, Oxford: Clarendon Press, 253 p.  
Harman, G.; Thomson, J. J. (1996) *Moral Relativism and Moral Objectivity*, Oxford: Blackwell, 240 p.  
Horwich, P. (1998) *Truth*, Oxford: Oxford University Press, 159 p.  
Priest, G. (1979) 'The Logic of Paradox'. *Journal of Philosophical Logic*, 8: 219–41.  
Ramsey, F. P. (1931) *The Foundations of Mathematics, and other Essays*, (ed.) R. B. Braithwaite, London, 336 p.  
Rorty, R. (2018) *Philosophy and the Mirror of Nature*, Princeton: Princeton University Press, 480 p.

## TRUTH, REALISM, RELATIVISM: INTERCONNECTION AND RECIPROCAL DEFINABILITY

*Anna Laktionova*, Doctor of science (Philosophy), associate professor, full professor of the department of Theoretical and Practical Philosophy, Faculty of Philosophy, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine)  
<https://orcid.org/0000-0001-8236-7217>,  
e-mail: [laktionovaanna@yahoo.com](mailto:laktionovaanna@yahoo.com)

### Abstract

*In the contemporary English-language philosophy the problems of truth, realism, and relativism appear actual and interconnected; this evidences reciprocal complementarity and definability between metaphysics, epistemology and methodologies of philosophical investigations. In the article relevant views of prominent today philosophers – Paul Boghossian, Crispin Wright, JC Beall – are comparatively analyzed.*

*In the considered articles the ordinary view on dispute of inclinations is analyzed in competition with other possible interpretations. For example, one person likes stewed rhubarb, another – doesn't. This is a case of true disagreement: each person maintains the position that another denies.*

*Such disagreement Wright calls the dispute of inclinations; ordinary view on dispute of inclinations involves: really incompatible attitudes (contradiction), the faultlessness of each side, rational maintaining of the view in spite of obvious unresolved disagreement (sustainability).*

*According to Boghossian the attitude of relativism involves three components: metaphysical – denying of “absolute” facts of a certain type (from some specific investigative domain) in favor of relative; recommendational – permission to accept only appropriate relative propositions; limiting – about meanings which allow unexpected parameters that relativize.*

*Beall advocates “Polarity View” and fruitfully applies it to analyze the ordinary view. Modeling of the former involves: concepts of truthmakers, positive and negative polarity, atomic facts, situational semantics. The formal modeling and philosophical explanation coincide.*

*Each of the authors defends realism and correspondence understanding of truth (in particular truth as relation of proposition's correspondence to a fact); and also opposes relativism. At the same time, relativism turns out to be an inevitable (at least implicitly inherent to all three authors) tendency, which testifies to at least the contextual (Boghossian) relativity of non-cognitive concepts or competencies (Wright); functional fixation of facts in their application (Beall).*

**Keywords:** *Truth, Realism, Relativism, Paul Boghossian, Crispin Wright, JC Beall.*

Received: May 13, 2021

Approved for printing: May 31, 2021

Published: June 21, 2021

*Laktionova A. (2021). Truth, Realism, Relativism: Interconnection and Reciprocal Definability. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Philosophy, 2(5), 29-36. <https://doi.org/10.17721/2523-4064.2021/5-3/8>*